

## СТАН РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Москаленко К.С., Запорожець Ю.В.

Донецький національний університет економіки і торгівлі  
імені Михайла Туган-Барановського

В статті здійснено аналіз ринку праці України та розглянуто його проблеми за останні роки. Досліджено основні показники ринку праці – зайнятість та безробіття. Проаналізовано попит і пропозицію на ринку праці, проведено оцінку стану здоров'я населення України та причини безробіття. Виявлено фактори, які є причиною безробіття та появи неформальної зайнятості. Також виявлено причини незацікавленості роботодавців в особах передпенсійного віку через відсутність відповідних навичок та кваліфікації. Надано рекомендації для подолання виявлених проблем на ринку праці та забезпечення його ефективного функціонування.

**Ключові слова:** економіка, ринок праці, робоче місце, безробіття, робоча сила, зайнятість, економічно активне населення.

**Постановка проблеми.** В умовах сучасного стану економіки, ринок праці не може ефективно функціонувати без належного втручання держави. Держава має забезпечити контроль за дотриманням чинного законодавства підприємствами щодо ринку праці України, сприяти створенню нових робочих місць, сплачувати відповідну заробітну плату, належному ставленню до працівників та ін.

На сьогоднішній день перед нами гостро постає питання масового безробіття та відплив робочої сили за кордон через нестабільну економічну та політичну ситуацію, соціальну напругу, погане технологічне оснащення підприємств, відсутністю мотивації робочої сили. Працівники часто стикаються з проблемою відсутності державного захисту. Лише невелика кількість економічно активного населення може відстояти та захистити свої права, що стає великим бар'єром для ефективного функціонування ринку праці в Україні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вагомий внесок у розуміння становлення й розвиток ринку праці здійснили такі видатні науковці, як: Абалкіна Л., Амосов О., Балановська Т., Бандура С., Богиня Д., Бреева Б., Волгіна Н., Гоголя О., Драгнева Н., Петрова І.Л. та ін. Вони розглянули проблеми, які виникають на ринку праці, а саме: зайнятість та безробіття населення, регулювання зайнятості тощо та зробили вагомий внесок у вирішення даних проблем.

**Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми.** На ринку праці України немає чіткого стратегічного напрямку розвитку. Також не досліджено питання співпраці навчальних закладів України з зарубіжними країнами, перекваліфікацію кадрів на підприємствах та не розглянуто повною мірою державну підтримку вітчизняних підприємств.

**Мета статті.** Метою статті є аналіз сучасного стану ринку праці в Україні та надання пропозицій щодо вирішення проблем.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Ринок праці – система відносин, які склалися у суспільстві з приводу купівлі-продажу специфічного товару – «робочої сили». Наразі ринок праці включає також в себе політичні, соціальні та економічні відносини. Саме ці відносини найкраще описують сучасний стан та рівень розвитку ринку праці на даному етапі. Учасниками даних процесів виступають: держава, підприємці

та працівники. Основний товар на ринку праці – робоча сила – володіє фізичними та моральними якостями, які використовуються у ході виробничого процесу [2, с. 17].

У ринковій економіці товар – робоча сила – купується і продається на ринку праці. На практиці, ринок праці сприймається як механізм виявлення і погодження попиту і пропонування на робочу силу, тобто цей ринок має спільні риси з іншими складовими загального ринку. Це попит, пропозиція, ціна. Водночас ринок праці відрізняється від інших ринків. Суть відмінності в тому, що для робітника продаж робочої сили, її ціна, служать, як правило, основним джерелом життєдіяльності. Тому продаж робочої сили не можна відкласти на тривалий час, чекаючи більш сприятливого співвідношення попиту-пропозиція. Рівень заробітної плати може гарантуватися тільки державою, шляхом встановлення граничних правових норм (тарифні ставки, ставки оплати праці, тривалість робочого часу, оподаткування та ін.) [1, с. 53].

Ринок праці поділяється на два сегменти: зайняте та незайняте населення, які відрізняються специфікою економічної поведінки, соціальним статусом, рівнем та стабільністю доходів, конкурентоспроможністю та захищеністю ринку праці. На сучасному етапі відбувається посилення сегментації ринку, що спричинено змінами в економіці, спадом виробництва, появою нових технологій, які не потребують участі робочої сили в процесі виробництва та зниження життєвих стандартів українців. Ці фактори спричинили ріст безробіття та зубожіння певних соціальних верств населення. Наслідком дії всіх цих факторів стала поява нового сегменту на ринку праці – неформальної зайнятості.

В національній економіці його характеризують такі риси:

- незареєстрованість зайнятості, діяльність тільки на свій власний страх і ризик з повною відповідальністю за результати;

- суперечність з розвитком офіційної економіки, ізольованість, некоординованість цих видів діяльності;

- залежність доходів від ступеня ризику, випадкових обставин, відсутність будь-якого соціального захисту [3, с. 23].

Безумовною проблемою ринку праці, наслідки якої виходять далеко за його межі, є низький

середній рівень заробітків і, відповідно, низька питома вага витрат на робочу силу у собівартості виробництва та оплати праці найманих працівників у ВВП, надмірна міжгалузєва і низька міжпосадова диференціація заробітної плати, передусім у бюджетній сфері [1, с. 394].

Стан ринку праці України можна проаналізувати виходячи з показників зайнятості населення. Основні показники ринку праці за 2010–2017 роки наведено в табл. 1 і табл. 2.

Зайнятість – це головна характеристика ринку праці, саме вона визначає соціально-економічний розвиток країни. Ефективною вважається зайнятість, що забезпечує належний дохід, здоров'я, зростання освітнього й професійного рівнів для кожного члена суспільства на основі зростання суспільної продуктивності праці. В сучасних умовах проблема зайнятості набуває нового звучання як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Вирішення її означає створення ефективно економіки, здатної забезпечити соціальний прогрес суспільства [4].

З табл. 1 видно, що протягом останніх шести років економічно активне населення у віці

15–70 років з 2013 до 2017 року скоротилося на 14,26%. Серед працівників працездатного віку спостерігається наступна ситуація: кількість даного населення коливалась в межах 19 мільйонів осіб, лише за останні три роки їх кількість скоротилась до 17 мільйонів осіб, що на 9,68% менше, ніж у 2014 році. У 2010–2013 роках кількість зайнятого населення у віці від 15 до 70 років була на позначці 19 мільйонів осіб, а до 2017 року знизилась до 16 мільйонів осіб. У працездатному віці у 2010–2014 роках кількість працездатного населення була в межах 17 мільйонів осіб і до 2017 скоротилась на 9,85% та становила 17 мільйонів осіб. Відповідно до кількості населення країни працездатного населення у 2017 році 64,5%.

За даними Державної служби статистики (Держстату) України та Пенсійного фонду України, чисельність зайнятого населення у віці 15–70 років у I півріччі 2017 р. становила 16,1 млн. осіб (у I півріччі 2016 р. – 16,2 млн. осіб). Рівень зайнятості становив 56,0% (у I півріччі 2016 р. – 56,2%). Зокрема, у міських поселеннях цей показник становив 56,9%, а у сільській місцевості – 54,0%. Рівень зайнятості серед чоловіків був

Таблиця 1

Показники економічно-активного населення України

Роки	Економічно активне населення				у тому числі			
	у віці 15-70 років		працездатного віку		зайняте населення			
	в середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у віці 15-70 років		працездатного віку	
					в середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи
2010	20894,1	63,6	19164,0	71,9	19180,2	58,4	17451,5	65,5
2011	20893,0	64,2	19181,7	72,6	19231,1	59,1	17520,8	66,3
2012	20851,2	64,5	19317,8	72,9	19261,4	59,6	17728,6	66,9
2013	20824,6	64,9	19399,7	72,9	19314,2	60,2	17889,4	67,3
2014	19920,9	62,4	19035,2	71,4	18073,3	56,6	17188,1	64,5
2015	18097,9	62,4	17396,0	71,5	16443,2	56,7	15742,0	64,7
2016	17955,1	62,2	17303,6	71,1	16276,9	56,3	15626,1	64,2
2017	17854,4	62,0	17192,3	71,5	16156,4	56,1	15495,9	64,5

Джерело: складено автором на основі [7]

Таблиця 2

Показники безробіття в Україні за 2010–2017 рр.

Роки	безробітне населення (за методологією МОП)			
	у віці 15-70 років			
	в середньому, тис.осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	в середньому, тис.осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи
2010	1713,9	8,2	1712,5	8,9
2011	1661,9	8,0	1660,9	8,7
2012	1589,8	7,6	1589,2	8,2
2013	1510,4	7,3	1510,3	7,8
2014	1847,6	9,3	1847,1	9,7
2015	1654,7	9,1	1654,0	9,5
2016	1678,2	9,3	1677,5	9,7
2017	1698,0	9,5	1697,3	9,9

Джерело: складено автором на основі [7]

вище ніж серед жінок, відповідно 61,1% та 51,4%. Найвищий рівень зайнятості спостерігався у м. Києві (61,6%), Харківській (60,5%), Київській (58,3%) та Дніпропетровській (57,9%) областях, а найнижчий – у Волинській (48,8%), Донецькій (49,5%) та Тернопільській (50,8%) областях [9].

При цьому аналіз даних Держстату України свідчить, що останнім часом ситуація на вітчизняному ринку праці протягом I півріччя 2017 р. змінювалась несуттєво. Так, за результатами вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності кількість зайнятого населення віком 15-70 років у II кварталі 2017 р. становила 16,4 млн. осіб, а кількість безробітних – 1,6 млн. осіб. Рівень зайнятості населення віком 15-70 років становив 56,8%, що на 0,1 в.п. менше, ніж у II кварталі 2016 р., водночас серед населення працездатного віку цей показник збільшився на 0,4 в.п. і становив 65,1%. Рівень безробіття серед економічно активного населення віком 15-70 років збільшився з 9,0% у II кварталі 2016 р. до 9,1% у II кварталі 2017 р. Зазначені зміни, найімовірніше, значною мірою обумовлені сезонними коливаннями на ринку праці. Адже саме у II кварталі (квітень-червень) щорічно зростає рівень ділової активності у сільському господарстві, торгівлі, будівництві тощо [9].

Проаналізувавши ситуацію на ринку праці, можна з впевненістю сказати, що ринок праці України знаходиться на стадії занепаду. Про це свідчить зменшення кількості підприємств, так з 2010 року по 2016 рік кількість малих підприємств скоротилася на 18,5%, а середніх – на 19,1% [7]. Також причиною можна зазначити зменшення заробітної плати у порівнянні з ростом цін на товари (продукцію, послуги) населення через інфляційні процеси.

Водночас, попит на українському ринку праці у 2017 році становив 65,48%, що на 44,1% більше, ніж у попередньому році. Найбільша кількість вакансій у 2017 році була в промисловій галузі, а найменша у фінансовій та страховій діяльності й у галузях мистецтва, спорту, розваг та відпочинку. Незважаючи на те, що найменша кількість вакансій була у страховій діяльності, у галузях мистецтва, спорту, розваг та відпочинку частка цих вакансій зросла на 20%, як засвідчують фахівці Національного банку України.

За видами економічної діяльності кожна п'ята вакансія пропонується на підприємствах та установах переробної та добувної промисловості, у торгівлі та ремонту автотранспорту (15%), у державному управлінні й обороні; соціальному страхуванні (12%), у освіті або на транспорті (9%), у охороні здоров'я або у сільському господарстві (5%). За професійними групами найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом (19%) на професіоналів та на робітників з обслуговування, експлуатації устаткування (по 16%), а також на працівників сфери торгівлі та послуг (14%). За конкретними професіями – це водії, швачки, слюсарі, електромонтери, електрогазозварники, токарі, муляри тощо. Також затребувані працівники сфери послуг (продавці, кухарі, офіціанти, перукарі, охоронники тощо). У сільськогосподарському секторі – агрономи, трактористи та ро-

бітники з обслуговування сільськогосподарського виробництва. Залишається високим попит на професіоналів та фахівців з досвідом роботи – лікарів, фармацевтів, інженерів різних галузей, юристів, викладачів, економістів, бухгалтерів, а також IT-фахівців [8].

Попит і пропозицію робочої сили, її ціну та вартість визначають фунда-ментальними елементами на ринку праці. Попит формується роботодавцями, саме вони диктують потреби ринку на робочу силу зі сторони підприємств та організацій. Пропозиція формується залежно від демографічної ситуації в країні, віку, статі та освіти робочої сили. Визначальними факторами для робочої сили є її вартість та ціна. Заробітна плата працівників – це ціна, за яку вони можуть пропонувати свою робочу силу [6].

Провівши оцінку стану здоров'я населення України у віці 18 років і старше було визначено, що добрий стан здоров'я у 49,1% опитаних, а поганий у 10,4%. В країнах ЄС найвищий показник здорового населення в Ірландії – добрий стан здоров'я становить 82,2%, а поганий – 3,7%, а найнижчий у Хорватії за поганим станом здоров'я, який становить 19,1%, а добрий – 58,2%, за добрим станом здоров'я найнижчий показник у Литві – 43,0%, а поганий – 17,0% [7].

Для повного аналізу ситуації на ринку праці необхідно розглянути рівень безробіття в країні. В Україні у 2017 році у січні-вересні він становив 9,7%, що є дуже низькою позначкою. Але така ситуація не є найгіршою, в країнах Європи найнижчий рівень безробіття у Боснії та Герцеговині – 38,65%. У Туреччині рівень безробіття становив 10,3%, в Італії – 10,8%, в Іспанії – 16,55%, у Греції – 20,9%.

З наведених даних бачимо, що найменший рівень безробіття був у 2013 році. У 2017 році рівень безробіття становив 1,6 млн. осіб, що на 112,42% більше, ніж у 2013 році.

Аналізуючи ринок праці не можна обійти стороною економічно неактивне населення. Дослідивши його кількість та причини безробіття можна зменшити відсоток даного сегменту ринку (табл. 3).

З наведених даних можна побачити, що найбільшу частку економічно неактивного населення складають пенсіонери. З працездатного населення найбільшу частку складають учні та студенти денної форми навчання, більшість яких в майбутньому перейдуть в сегмент зайнятого населення.

Найменшу частку складає населення, яке не знає де і як шукати роботу. Вихід з даної ситуації допоможуть знайти центри зайнятості населення України.

Актуальною являється проблема невідповідності робочої сили вимогам нового етапу розвитку, якому притаманні поширення нових технологій, що використовуються в усіх галузях виробничої діяльності. На сьогоднішній день на підприємствах використовують ту робочу силу, яка була підготовлена в умовах попередньої системи виробничих відносин, значна частина якої – особи передпенсійного віку. Така робоча сила не відповідає вимогам сучасного етапу розвитку. До того ж кожен працюючий проходить перепідготовку один раз у 12 років, тоді як західноєвропейський стандарт – один раз у три роки [5].

Таблиця 3

## Склад економічно неактивного населення у 2010–2017 рр.

Роки	Економічно неактивне населення, всього, тис. осіб	у тому числі за причинами економічної неактивності								
		пенсіонери	учні, студенти денної форми навчання	виконують домашні (сімейні) обов'язки, перебувають на утриманні	стан здоров'я	зневірені	не знають де і як шукати роботу	вважають, що немає підходящої роботи	сезонний характер роботи, сподіваються повернутися на попередню роботу	інші
2010	11945,0	48,9	25,7	19,5	1,8	1,4	0,3	0,6	0,6	1,2
2011	11657,4	49,3	25,0	20,6	1,4	1,1	0,3	0,7	0,4	1,2
2012	11456,9	50,3	24,6	20,5	1,2	0,9	0,3	0,6	0,3	1,3
2013	11270,1	51,0	24,8	20,2	1,0	0,9	0,2	0,6	0,2	1,1
2014	12023,0	53,3	21,5	20,2	1,2	1,2	0,3	0,7	0,5	1,1
2015	10925,5	53,3	22,3	19,8	1,2	1,0	0,3	0,7	0,3	1,1
2016	10934,1	52,8	21,4	20,8	1,2	0,8	0,2	0,7	0,3	1,0
2017	10945,0	53,6	20,7	22,0	1,1	0,8	0,1	0,5	0,3	0,9

Джерело: складено автором на основі [7]

Розглядаючи зайняте населення по регіонам України можна побачити, що найбільша кількість зайнятого населення знаходиться в Одеській, Київській та Дніпропетровській областях, а найменша в Луганській, Донецькій та Полтавській.

Причиною такої ситуації на даний момент виступає нестабільна економічна, політична ситуація, соціальна напруга, що викликані байдужістю влади та антитерористичною ситуацією на Сході України.

**Висновки з даного дослідження і перспективи.** Отже, ринок праці України потребує певних змін для забезпечення ефективного функціонування. Ринок праці на сьогоднішній день знаходиться у кризовому становищі, адже спостерігається вплив робочої сили та зростання безробіття через нестабільну економічну ситуацію.

Ми бачимо й деякі позитивні зрушення у 2017 році. Попит на робочу силу починає зростати, що в майбутньому зможе привести до значного скорочення безробіття та неформальної зайнятості.

Можна запропонувати такі шляхи подолання даних проблем:

1. Створення відповідної нормативної бази, яка забезпечить ефективне функціонування підприємств та зумовить створення нових робочих місць.

2. Збільшення попиту на робочу силу підприємств всіх сфер економіки. Забезпечити працевлаштування випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ) шляхом впровадження механізму взаємодії роботодавців та ВНЗ країни.

3. Впровадити механізм перепідготовки кадрів. Створення державних центрів перекваліфікації та курсів з підвищення професійних навичок забезпечить зацікавленість роботодавців в утриманні робочої сили на підприємствах.

4. Сприяти взаємодії ВНЗ з зарубіжними країнами для переймання досвіду та підвищення кваліфікації, що забезпечить створення більш високого попиту на випускників.

5. Заручитися державною підтримкою для малого та середнього бізнесу. Надання субсидій та податкових канікул на 3-5 років забезпечить розвиток та створення нових підприємств, що в свою чергу призведе до створення нових робочих місць.

## Список літератури:

- Макконелл К.Р. Економикс: принципи, проблемы и политика / К.Р. Мак-конелл. – Киев: Хагар-Демос, 1993. – 785 с.
- Балановська Т.І., Гоголя О.П., Драгнева Н.І. Ринок праці: реалії і перспективи / Т.І. Балановська, О.П. Гоголя, Н.І. Драгнева // Національний університет біоресурсів і природокористування України. – 2012. – № 17. – 23 с.
- Петрова І.Л. Сегментація ринку праці: теорія і практика регулювання / І.Л. Петрова. – Київ: Таксон, 1997. – 246 с.
- Мойса М.Я. Організаційно-економічні чинники підвищення ефективності аграрних підприємств / М.Я. Мойса // Економіка АПК: міжнар. наук.-вироб. журн. – 2010. – № 1. – С. 86–93.
- Харазішвілі Ю. Методичний підхід до оцінки тіньової зайнятості в Україні / Ю. Харазішвілі // Економіка України. – 2010. – № 12. – С. 16–28.
- Бібліотека економіста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/8/822.html>.
- Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- Журнал бухгалтер 911 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buhgalter911.com/news/news-1031749.html>.
- Кулицький С. Проблеми розвитку ринку праці в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=3188:rinok-pratsi-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350](http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3188:rinok-pratsi-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350).

**Москаленко Е.С., Запорожец Ю.В.**

Донецкий национальный университет экономики и торговли  
имени Михаила Туган-Барановского

## СОСТОЯНИЕ РЫНКА ТРУДА УКРАИНЫ

### Аннотация

В статье осуществлен анализ рынка труда Украины и рассмотрены его проблемы за последние годы. Исследованы основные показатели рынка труда – занятость и безработица. Проанализированы спрос и предложение на рынке труда, проведена оценка состояния здоровья населения Украины и причины безработицы. Выявлены факторы, которые являются причиной безработицы и появления неформальной занятости. Также выявлены причины незаинтересованности работодателей в лицах предпенсионного возраста из-за отсутствия соответствующих навыков и квалификации. Даны рекомендации для преодоления выявленных проблем на рынке труда и обеспечение его эффективного функционирования.

**Ключевые слова:** экономика, рынок труда, рабочая сила, занятость, безработица, экономично активное население, рабочее место.

**Moskalenko K.S., Zaporozhets Ju.V.**

Donetsk National University of Economics and Trade  
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky

## THE STATE OF THE LABOUR MARKET OF UKRAINE

### Summary

This article analyzes the labor market of Ukraine and consider its problems in recent years. Lead indicators of the labour market – employment and unemployment – were investigated. The demand and supply on the labour market were analyzed, the health status of Ukraine and reasons of unemployment were assessed. The factors that are the cause of unemployment and the emergence of informal employment were identified. The reasons for the lack interest of employers in persons of pre-retirement age due to the lack of appropriate skills and qualifications also have been identified. Were given recommendations for the solving reveals problems on the labour market and ensuring its effective functioning.

**Keywords:** economy, labor market, workplace, unemployment, labor force, employment, economically active population.